

Gustaaf Wijngaard (12 november 1897 – 18 augustus 1942)

Gustaaf Wijngaard wordt geboren op 12 november 1897 in Meerssen als zoon van Louis Salomon Wijngaard en Anna Stern. Gustaaf heeft één jongere broer Salomon Louis, die hij echter nooit gekend heeft. Het jongetje sterft namelijk al op vierjarige leeftijd in 1894. Daarnaast heeft hij een oudere halfzus Emma (1886-1923) uit een eerder huwelijk van zijn vader met Regina Weiss (ca. 1857- 1886).¹ Het gezin Wijngaard woont aan de Kuileneindestraat 24 in Meerssen. Gustaafs zoon Lou herinnert zich zijn vader als een aimabele man, met oog voor de noden van de mensen om hem heen.

Als kind wordt Gustaaf gestuurd naar de kostschool Saint Hadelin in het Belgisch Visé, een plaatsje net over de grens bij Maastricht. Later zal hij van beroep veehandelaar worden. In der tijd waren veel beroepen voorbehouden aan mensen met een bepaalde religie. Zo werden overheidsbanen in Limburg met name ingevuld door katholieken. Toch zorgt Gustaafs schoonvader er voor dat Gustaaf een aanstelling krijgt als commissionair voor het leger waarvoor hij in vee handelt. Gustaaf legt regelmatig een kaartje met andere Maastrichtse veehandelaren en vrienden Emile Wesly en Jacob Kaufman, in zijn stamkroeg in de Grote Staat. Hij is ook een religieuze man die dagelijks zijn ochtendgebed doet, de Synagoge bezoekt en strikt de Joodse tradities volgt. In 1934 wordt hij bestuurslid van de hoofdsynagoge in Maastricht. Vanwege zijn sociaaleconomische positie wordt Gustaaf binnen de Maastrichtse gemeenschap waarschijnlijk gezien als notabele.

Gustaaf Wijngaard

Bruid zoeken

In die jaren is het gangbaar om een bruid te zoeken met dezelfde religieuze achtergrond. Die wordt gewoonlijk gezocht buiten de eigen gemeenschap om zogenaamde 'inteelt-huwelijken' te voorkomen. Dat geldt ook voor Gustaaf; hij zoekt én vindt zijn Joodse bruid in Rotterdam en trouwt daar op 11 december 1930 met Johanna Rosa Wolf (1898- 1967). Gustaaf is dan 33 jaar oud.

Gustaaf en Rosa vestigen zich binnen twee weken na hun huwelijk in Maastricht aan de Professor Scholsstraat 10,² waar op 18 september 1935 hun zoon Louis Daniël (Lou) wordt geboren. Na ruim zes jaar verhuist het gezin in juni 1937 naar het Oranjeplein 9 in Maastricht. Ze verkopen hun huis aan de Professor Scholstraat niet, maar verhuren het. Nadat in 1939 Gustaafs schoonvader sterft, trekt zijn schoonmoeder Efina Wolf bij hen in.

¹ Bevolkingsregister Meerssen.

² Persoonskaart Gustaaf Wijngaard.

Arrestatie als represaille

Kort voor 19 mei 1942 krijgt het gezin Wijngaard van de Duitse bezetter te horen dat ze op 19 mei hun huis aan het Oranjeplein 9 moeten verlaten. In de haast geven ze hun spullen her en der in bewaring. Na de oorlog zijn die ten dele niet meer terug te vinden.³ De huurder van hun huis aan de Professor Scholsstraat stemt er mee in dat ze daar -bij wijze van noodgreep- de nacht van 19 op 20 mei 1942 doorbrengen. In de ochtend van 20 mei, om 07.30 uur wordt Gustaaf hier door de Duitse

Gustaaf, Rosa en Lou, ca. 1936

Sicherheitspolizei gearresteerd⁴ vanwege het feit dat onbekenden bordjes met het opschrift 'Voor joden verboden' weggehaald hadden. Lou herinnert zich dat zijn vaders arrestatie gepaard ging met veel kabaal en dat zijn vader in een open truck moest stappen waarin al andere arrestanten zaten. Behalve Gustaaf worden nog acht mannen uit Maastricht en één uit Heer werden opgepakt. Het zijn allen notabelen uit de joodse gemeenschap.⁵ Hun arrestatie is een represaille maatregel. Drie van hen worden vrijgelaten omdat ze gemengd gehuwd waren en vervangen door drie anderen. Eén van de vrijgelaten mannen is de uit Polen afkomstige Salomon Brunn; hij zal later met zijn echtgenote in hetzelfde huis ondergebracht worden als Gustaafs vrouw Rosa en zoon Lou. De arrestatie van deze groep mannen roept een aantal vragen op. Waarom werd Gustaaf als enig bestuurslid van de Synagoge gearresteerd? Als de Duitsers de andere bestuursleden ook hadden opgepakt, dan hadden de Duitsers in één klap 10 joodse notabelen te pakken en hoefden ze dus niet verder te zoeken. Ook rijst de vraag waarom *deze* 10 mensen zijn gearresteerd en wie ze heeft aangewezen.

Gustaaf wordt overgebracht naar het Huis van Bewaring in het Derde Franciscanen klooster aan de Minderbroedersberg. Rosa mag hem daar wekelijks bezoeken. Na ca. vijf weken, op 25 juni 1942 wordt Gustaaf overgebracht naar Kamp Amersfoort waar hij dezelfde dag aankomt. Er zijn berichten dat Gustaafs gezondheid dan al slecht is. Na drie weken, op 16 juli 1942, wordt hij via Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd waar hij op 17 juli 1942 aankomt. Daar overlijdt Gustaaf op 18 augustus 1942 aan de gevolgen van een infectie⁶. Hij is dan 44 jaar oud.

Rosa, Efina en Lou duiken onder in Brussel

Wanneer in Maastricht de eerste deportatieronde van Joodse families plaats vindt op 25 augustus 1942, staan Rosa, haar moeder Efina en Lou niet op de lijst met te deporteren Joden. Op 21 augustus 1942 vinden ze -waarschijnlijk na een kort verblijf aan de Koning Clovisstraat 49⁷- onderdak aan het

³ Interview met Lou Wijngaard d.d. 29 oktober 2019.

⁴ RCHL, archief 07.A17, inventaris no. 51. Gustaaf staat geregistreerd onder nummer 509.

⁵ Van Rens, H. A. J. (2013) De vervolging van joden en Sinti tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Nederlandse provincie Limburg, p. 102.

⁶ Nationaal Archief, archiefnummers 2.19.287, inv.nr. 431, 2.19.305, inv.nr. 84 en 2.19.297, inv.nr. 141.

⁷ Lijst opgemaakt op 10 juli 1942 door ambtenaren van de Burgerlijke Stand van Maastricht ter uitvoering van de Joodse verordening 6/1941.

Volksplein 21.⁸ Al snel wordt op dit adres wonen ook het echtpaar Bränn ondergebracht. Na 7 maanden, het is dan eind maart 1943, tipt verzetsvrouw Elise Rosenberg (Netteke) hen onder te duiken.⁹ Rosa, Efina, Lou en het echtpaar Bränn vluchten dan naar Brussel. Het is een spannende en gevaarlijke tocht over water en wegen. Om niet op te vallen, zitten ze in de tram of trein niet naast elkaar. In Brussel wordt Lou gescheiden van zijn moeder en komt terecht in een pensionaat. Als de boel daar verraden wordt, kruipt hij door het oog van de naald. Hij weet te ontkomen en wordt uiteindelijk herenigd met zijn moeder en oma die ondergedoken zitten boven een kroeg in Brussel die vaak bezocht wordt door Duitse militairen. Na de bevrijding keren ze terug naar hun huis aan het Oranjeplein dat tijdens de oorlog door een NSB makelaar is verkocht aan een NSB gezin. Rosa moet haar eigen huis van hen terugkopen. Ook hun huis aan de Professor Scholstraat 10 is ze kwijt; dat is in de oorlog door NSB makelaar De Pauw voor HFL 5.500,- verkocht aan een slager.

Na de oorlog brengt het Rode Kruis Rosa en Lou op de hoogte van Gustaafs overlijden. Efina is voor Rosa en Lou van grote steun geweest zowel na Gustaafs arrestatie als tijdens en na de oorlog. Zij overlijdt in Maastricht in 1957.

Deze biografie is mede tot stand gekomen dankzij de waardevolle bijdrage van Gustaafs zoon Lou Wijngaard en Armand Houben.

Efina Wolf, ca. 84 jaar oud

Lengte	175 cm	17	Pek	Tr.
Haar	grijs			
Wenkbrauwen	grijs			
Voorhoofd	grijs			
Oogen	grijs			
Neus	grijs			
Mond	grijs			
Kin	grijs			
Baard				
Aangezicht	grijs			
Kleur	grijs			
Gew. taal	Ned. P. A.			
Bijzondere teekenen				
Handtekening				
Wijngaard				

Handtekening Gustaaf i.v.m. vertrek uit gevangenis Maastricht

⁸ Het is niet duidelijk hoe ze wisten dat ze hier terecht konden, maar in ieder geval staan ze op dit adres ingeschreven bij het bevolkingsregister in Maastricht (RHCL archief).

⁹ Rosa, haar moeder Efina, zoon Lou en het echtpaar Bränn staan op een lijst van vertrokken Joden, opgemaakt op 12 april 1943. Als laatste woonadres staat vermeld Volksplein 21.